

FIGYELŐ

Szépirodalom

ZÁVADA PÁL:

A fényképész utókora

Závada harmadik nagyregénye – a *Jadviga* és a *Milota* után – talán a leg-történelmibb családragény. *A fényképész utókora* lehetne a trilógia befejezése, de a regények szoros értelemben nem alkotnak trilógiát: nem egymás folytatásai, csak egy-egy ismételt fölbukkanó (mellék)szereplő kapcsolja össze őket, valamint a falusi helyszín – és persze kihagyhatatlanul a szlovákság. A regény címadó fényképésze, Buchbinder például már szerepelt a *Jadviga párnájában*; most az első jelenetben egy piaci életképet készít, majd a feleségével együtt deportálják. Azoknak a sorsát követjük végig, akik a fotón szerepelnek, valamint gyermekeik nemzedékét. Apák és fiúk történetei váltogatják egymást a második világháborút közvetlenül megelőző és követő időszakban, illetve egy 1968-as iskoláskori és egy 1977-ben induló fiatal- és felnőttkori szálon, ötven éven keresztül. Így a regény a már-már *závadás*nak is nevezhető fikálás cselekménybonyolítással él: két

generáció történetét tárja elénk három idősíkban.

A „talált szöveg-illetéktelen olvasó” motívum már a Závada-szimpatizánsoknak is sok lett volna, talán ezért lett a szöveg generálója ezúttal egy fotó, amely ugyanolyan kalandos utat jár be, mint maguk a szereplők. Közülük is kiemelkedik a főhősnek is mondható Koren Ádám, akire az elbeszélő a „fiúk” két idősíkjában koncentrálnak. Illetve akire az elbeszélő koncentrálnak. Van itt ugyanis egy nóvum, ami roppant zavaró. Ha a *Milota* a túlbonyolított időkezelés miatt követhetetlen, akkor *A fényképész* a kollektív mi-elbeszélő miatt. A narrációs eljárás Mészöly *Filmje* után nem új, inkább újra felfedezett, ez az édesbús viszonyulás a „mi” múltunkhoz pedig vitathatatlanul ambivalens hatást ér el.

Persze érthető az üzenete, különösen a deportálások idején játszódó részekben, ahol az antiszemita fejtegetések, érzületek mind többes számúak, akárcsak a padláslesöprések idejét kommentáló sorok; persze, értjük, hogy bűnösök vagyunk mi, így együtt, kollektíve sárosak az összebólintásokban, a hallgatásban, a figyelésben és a mégis-semmit-

nem-tevésben. Mi vagyunk, akik mesélünk, akik mindent látunk, értünk, ez a mi volt jelenünk, ezért mindenhol ott vagyunk, mint egy idegesítő Nagy Testvér, aki hol nő, hol férfi, hol ávos tiszt, hol Koren anyjának munkatársa. A megfigyelők. Saját múltunk krónikásai. Már akinek ez a múltja. Mert amíg az olvasónak le nem esik, hogy ki is az, aki beszél, ez a „mi” folyton kizökkeneti a sodrásból, ha nem lenne elcsépelve, azt mondhatnánk: elidegeníti. Hiszen az olvasó egyedül marad, kívül érzi magát ezen a közösségi körön, különösen az, aki sem a megfigyelőkhöz nem tartozott-tartozik, sem a megfigyeltekhez. Aki szereti Závada ízeit, figuráit, kacskaringós cselekményszövését, az most sem fog csatlakozni.

SIMON IZABELLA

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2004,*
413 oldal, 2690 Ft)

ALBERT GÁBOR:

Hullámok és a part ***Öt kisregény***

Albert Gábor kisregényei 1967 és 1988 között keletkeztek. Közülük csak a címadó írás és a *Meghal az élő, újra születik a holt* játszódik (feltehetőleg) a „gulyáskommunizmus” alatt, mégis ez a korszak jelenti a kulcsot

mindegyikük esetében. Nemcsak a világháború körüli évek (*Vésszófutás*), nemcsak a Bach-rendszer (*F. Miklós Oravicán*), hanem a trójai háború kora (*Az istentagadó*) is egyértelmű analógiákat kínál a kádári „konzolidációhoz”.

A *Vésszófutás*ban lazán kapcsolódó mozaikokból áll össze – a kisvárosiasság, majd a háború távlatában – az elbeszélő gyermekkora: a védettség és a kiszolgáltatottság jeleit váltakoznak. Hasonló kettősség jellemzi Neoptolémoszt is, Akhilleusz fiát, aki *Az istentagadó* főszereplője. Az ernyedt idillben nevelődő ifjú apja nyomába szeretne lépni, ezért boldogan hajózik el Odüsszeusszal Trója alá, de kiderül, hogy a görög „hősök” szólamai mögött kicsinyesség, züllöttség és képmutatás rejlik. Csak egy jóslat miatt csábították magukkal, mely szerint az ő jelenléte kell Trója bevételéhez. Nem egy eszmény érvényesítése a cél, hanem a mindenáron való győzelem, amely a cselre és a hazugságra épít. Az idill védettsége és a – nyílt és rejtett – kényszerek okozta tehetlenség az a két pólus, amelyek közt nincs középút, így nincs érett jellem, igazi hivatás sem. Állandóan a gyermekség, amelynek önmegmutatási vágya (például: „próbáltam elképzelni azt a másik világot, amely tele van dicsőséggel, harccal, ahol végre megmutathatom, ki vagyok”) mindig bajt okoz. (A bizonyításvágy sodorja veszélyes kaland-